

การจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
MANAGEMENT OF RELIGIOUS EDUCATION ON DHAMMA SECTION OF SANGHA,
MUEANG DISTRICT, RATCHABURI PROVINCE

^[1]พระครูวินัยธรพิชิตศักดิ์ สุทธิจาโค (สระเกษ) PhrakruvinaithornPhichitsak Sutthijako (Saket)

^[2]พระครูวาทีวรวัฒน์ PhrakhruWateeworawat

^[3]พระมหากังवाल ธีรธมโม Phramaha Kangwal Dhiradhamm

^{[1] [2] [3]}วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Ratchaburi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: sutthijako595@hotmail.com

Article Received: May 17, 2024, Revised: August 23, 2024, Accepted: August 25, 2024.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี 2) เปรียบเทียบระดับปฏิบัติการที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรม มีระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยในส่วนของ การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนามจากพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างในอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี จำนวน 277 รูป วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที ค่าเอฟ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และในส่วนของ การวิจัยเชิงคุณภาพมีการวิเคราะห์เอกสาร และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 9 รูป/คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านสื่อการเรียนการสอน 2) ผลการเปรียบเทียบการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพ มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ และพรรษา มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และปัจจัยส่วนบุคคลของพระภิกษุ วุฒิการศึกษาสามัญ และด้านวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน 3) ปัญหา อุปสรรค พบว่า ครูสอนพระปริยัติธรรมบางรูปบางสำนักยังขาดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยบางสำนักเรียนขาดแคลนสื่อการสอนทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ โปรเจคเตอร์ เป็นต้น บางสำนักเรียนยังขาดการวัดผลและประเมินผลด้วยแบบทดสอบระหว่างเรียนหรือหลังจบบทเรียน และบางสำนักเรียนขาดแคลนงบประมาณสำหรับจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การศึกษาให้เพียงพอต่อจำนวนผู้เรียน ส่วนข้อเสนอแนะ พบว่า คณะสงฆ์ควรจัดการนิเทศอบรมเทคนิคการสอนแก่ครูสอนพระปริยัติ

ธรรม โดยมุ่งให้ความสำคัญของผู้เรียนเป็นหลัก ทุกสำนักเรียนควรสนับสนุนปรับใช้สื่อการสอนที่ทันสมัยเพื่อสร้างความสนใจของผู้เรียน สำนักเรียนควรส่งเสริมให้มีการทำแบบทดสอบก่อนเรียน-ระหว่างเรียน-หลังจบบทเรียน และคณะสงฆ์ควรสนับสนุนงบประมาณสำหรับจัดซื้อวัสดุหรืออุปกรณ์การศึกษาตามจำนวนผู้เรียนอย่างเพียงพอ

คำสำคัญ: การจัดการ, ศาสนศึกษา, พระสงฆ์

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) to study the level of management of religious education on Dhamma section of Sangha, Mueang District at Ratchaburi Province, 2) to compare the action level on the management of religious education on Dhamma section of Sangha, Mueang District at Ratchaburi Province by classifying according to personal factors, and 3) to study problems, obstacles, and suggestions for the management of religious education on Dhamma section of Sangha, Mueang District at Ratchaburi Province. The study was the mixed method research between quantitative and qualitative research. In term of quantitative research, it used the questionnaire as the tool to collect the data in the field study from 277 sample monks in Mueang District at Ratchaburi Province. The data were analyzed through frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, F-test, one-way analysis of variance. In term of qualitative research, using the documentary analysis and interview as the tools to collect the data in the field study from 9 key informants and analyzed the data through the content analysis. The research results found that: 1) Management of religious education on Dhamma section of Sangha, Mueang District at Ratchaburi Province in overall, it was at a moderate level. When considering each aspect, it was found that in every aspect was at a moderate level. The aspect with the highest average was the location and environment aspect. The aspect with the lowest average was the teaching media aspect. 2) Comparative results of the management of religious education on Dhamma section of Sangha, Mueang District at Ratchaburi Province by classifying according to personal factors, it was found that status had an effect on the opinion of the management of religious education on Dhamma section of Sangha, Mueang District at Ratchaburi Province was significantly different level at 0.01. The personal factors of the people, namely age and years of ordination, had an effect on the opinion of the management of religious education on Dhamma section of Sangha, Mueang District at Ratchaburi Province was significantly different level at 0.05, and the personal factors of monks, namely general educational qualification and Dhamma educational qualification had an effect on the opinion of the management of religious education on Dhamma section of Sangha, Mueang District at Ratchaburi Province was not different. 3) Problems, obstacles, and suggestions: it was found that some of Pariyatti Dhamma teachers still lacked the ability to organize teaching and learning that focuses on students, some schools lacked of modern teaching materials such as computers, projectors, etc., some

schools still lacked of measurement and evaluation with during class tests or after the lesson, and some schools lacked of the sufficient budget to purchase educational materials for the number of students. As for the suggestions, the Sangha should organize training and supervision in teaching techniques for Pariyatti Dhamma teachers by focusing on the importance of the students as the main focus, every school should support the use of modern teaching media to create student interest, the school should encourage testing before class, during class, and after the lesson, and Sangha should support a budget for purchasing educational materials or equipment according to the number of students adequately.

Keywords: Management, Religious Studies, Monks

บทนำ

สืบเนื่องจาก เมื่อปี พ.ศ. 2535 ได้มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งมีบทบัญญัติไว้ว่า การศึกษาสงฆ์ หมายถึง สิ่งที่พระภิกษุสามเณรต้องเล่าเรียนศึกษาค้นคว้าทำความเข้าใจ ส่วนคำว่า คณะสงฆ์ หมายถึง บรรดาพระภิกษุที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามกฎหมายที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจอยู่ภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร (สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ, 2546)

ปัจจุบัน การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ จึงจำแนกได้ดังนี้ 1) หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มี 8 ระดับ ได้แก่ ประโยค 1-2 และเปรียญธรรม 3-4-5-6-7-8-9 (ป.ธ.3 ถึง ป.ธ.9) 2) หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แบ่งออกเป็นหลักสูตรสำหรับพระภิกษุสามเณรมี 3 ระดับ ได้แก่ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก และหลักสูตรสำหรับฆราวาสมี 3 ระดับ ได้แก่ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก 3) หลักสูตรปริญญาตรี ได้แก่ พุทธศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และศาสนศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และ 4) หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลายของกระทรวง ศึกษาธิการ (กรมการศาสนา, 2547) โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ มี 9 ประการ คือ 1) เพื่อพระสงฆ์รักษาตนเองและหมู่คณะ 2) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ 3) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของศาสนา 4) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการศาสนา 5) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา 6) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา 7) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา 8) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม 9) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2546)

การบริหารจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ หรือการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสำหรับบรรพชิต หรือเรียกอีกชื่อว่า นักธรรม ซึ่งเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามพระดำริของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส แบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก โดยมีหลักสูตรครอบคลุมเนื้อหาใน 4 วิชา คือ วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม วิชาธรรมวิภาค วิชาพุทธประวัติ และวิชาวินัย เมื่อทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมขึ้นแล้ว สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ก็ทรงพระนิพนธ์หนังสือต่างๆ สำหรับใช้เป็นแบบเรียนของนักธรรมชั้นนั้น ๆ ด้วย หนังสือบางเรื่องที่ยังทรงพระนิพนธ์ไม่เสร็จ ก็ทรงใช้หนังสืออื่นๆ ที่ใกล้เคียงกันเป็นตำราหรือแบบเรียนไปพลาง แม้นักธรรมชั้นเอกที่

ตั้งขึ้นหลังจากพระองค์สิ้นพระชนม์แล้ว พระองค์ก็ได้ทรงพระนิพนธ์ตำราสำหรับใช้เป็นหลักสูตรเตรียมไว้เกือบครบทุกวิชา (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2551)

ทั้งนี้ การศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม กำหนดเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยผู้เข้าสอบเปรียญตรี คือ ประโยค 1-2-3 ต้องสอบผ่านนักธรรมชั้นตรีก่อน ผู้เข้าสอบเปรียญโท คือ ประโยค 4-5-6 ต้องสอบผ่านนักธรรมชั้นโทก่อน และผู้เข้าสอบเปรียญเอก คือ ประโยค 7-8-9 ต้องสอบผ่านนักธรรมชั้นเอกก่อน ดังนั้น ตั้งแต่รัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา พระภิกษุสามเณรผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมจึงต้องศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีควบคู่กัน (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2551)

แนวคิดหลักคือการจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้ และเศรษฐกิจแบบพหุมีพอกิน มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึง คนที่มีภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา สีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดศมภ์ของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม 4 ประการ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะ และสันติ (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2546)

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญคือปัญหาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์เกิดขึ้น เนื่องจากมีความคิดเห็นขัดแย้งกันระหว่างพระเถระผู้รับผิดชอบการบริหารงานคณะสงฆ์กับพระนักศึกษารุ่นใหม่ โดยพระเถระผู้บริหารคณะสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีทัศนะกับของเก่า เห็นว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมเป็นระบบการศึกษาอย่างเดียวที่ถูกต้องชอบธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร และควรรักษาไว้ให้คงที่อยู่อย่างเดิมโดยไม่มี การเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างระบบหรือหลักสูตรและแบบเรียน การเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่ง ถือว่าเป็นความเสื่อม และเห็นว่า ภิกษุสามเณรไม่ควรเล่าเรียนวิชาการสมัยใหม่ เพราะจะทำให้ลาสิกขากันมาก แต่ฝ่ายพระนักศึกษารุ่นใหม่เห็นว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมควรรักษาไว้เพียงเนื้อหาสาระคือพระธรรมวินัย แต่ควรมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงในด้านระบบ หลักสูตร แบบเรียน และวิธีการเรียนการสอนให้เหมาะสมตามกาลสมัย (พระมหาวิจัก กิตติวณฺโณ, 2555)

จากประเด็นปัญหา ประกอบกับการที่ผู้วิจัยมีสังกัดในคณะสงฆ์อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี จึงสนใจศึกษาเรื่องการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปใช้ในการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์เมือง จังหวัดราชบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับปฏิบัติการที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยผสมผสานวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรได้แก่ พระภิกษุที่สังกัดวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จำนวน 898 รูป (สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี, 2566) โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 หรือ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 9 รูปหรือคน ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 พระสังฆาธิการในสังกัดคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จำนวน 3 รูป กลุ่มที่ 2 พระภิกษุผู้สอนในนันทกรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จำนวน 5 รูปกลุ่มที่ 3 นักวิชาการในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี จำนวน 1 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย 2) สร้างเครื่องมือ 3) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อผู้เชี่ยวชาญ 5 คน เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านเนื้อหาสาระ รูปแบบและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ มีผลค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.60 ถึง 1.00 4) หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 คน แล้วนำมาหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.834 5) นำแบบสอบถามไปใช้จริงในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษานันทกรรม ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี รวม 4 ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) และตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

3.2 แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์ 2) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณารายละเอียดต่างๆ ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามที่กำหนดไว้ 3) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ 4) สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 5) นำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้ 1) สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency),

ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) 2) สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน สถิติที่ใช้ คือ การทดสอบค่าที (t-test) ค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างก็จะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.)

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) นำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบแบบสอบถามแบบปลายเปิด

สรุปผลการวิจัย

1. ระดับประสิทธิภาพการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมและรายด้าน มีรายละเอียด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับประสิทธิภาพการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ที่	การจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี	ระดับการปฏิบัติการ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ผู้สอน	3.00	0.42	ปานกลาง
2	การเรียนการสอน	2.61	0.21	ปานกลาง
3	ผลและประเมินผล	2.92	0.21	ปานกลาง
4	สถานที่และสิ่งแวดล้อม	3.31	0.20	ปานกลาง
	ภาพรวม	2.96	0.09	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นที่มีต่อระดับการปฏิบัติการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.96 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.31 ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านสื่อการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.61 โดยมีรายละเอียดของแต่ละด้านดังนี้

ด้านอาจารย์ การจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.00 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูสอนพระปริยัติธรรมมีความสามารถในการอธิบายเนื้อหาให้เข้าใจง่าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.48 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ครูสอนพระปริยัติธรรมมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นเนื้อหาที่เหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.63

ด้านสื่อการเรียนการสอน การจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.61 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ มีการใช้แบบเรียนประกอบการเรียนการสอนตรงตามหลักสูตรนิกกรรม ตาม

คำสั่งมหาเถรสมาคม พ.ศ.2528 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.12 ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ สื่อการเรียนการสอนที่นำมาใช้ สามารถช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กันเพิ่มขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.06

ด้านวัดผลและประเมินผล ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.92 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ มีเทคนิคการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.23 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ มีการวัดและประเมินผลในลักษณะของการทดสอบก่อนเรียน อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.26

ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.31 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ สถานที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและสิ่งแวดล้อมมีการจัดการโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.76 ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ สถานที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมมีขนาดเหมาะสมกับจำนวนผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.10

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ตามสมมติฐานการวิจัยพบว่า

2.1. พระภิกษุที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2.2 พระภิกษุที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.3 พระภิกษุที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.4 พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

2.5 พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

โดยสรุป ปัจจัยส่วนบุคคลของพระภิกษุ ได้แก่ สถานภาพ อายุ และพรรษา มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ส่วนปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิศึกษานักธรรม มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน

3. ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

3.1 ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่า ปัญหา อุปสรรค เพื่อการพัฒนาการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ปัญหา และอุปสรรค ได้แก่ ครูสอนพระปริยัติธรรมบางรูปบางสำนักยังขาดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยบางสำนักเรียนขาดแคลนสื่อการสอนทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ โปรเจคเตอร์ เป็นต้น สำนักเรียนขาดการวัดผลและประเมินผลด้วยแบบทดสอบระหว่างเรียนหรือหลังจบ

บทเรียน และบางสำนักเรียนขาดแคลนงบประมาณสำหรับจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การศึกษาให้เพียงพอต่อจำนวนผู้เรียน ส่วน ข้อเสนอแนะ ได้แก่ คณะสงฆ์ควรจัดการนิเทศอบรมเทคนิคเสริมทักษะการสอนแก่ครูสอนพระปริยัติธรรม โดยมุ่งให้ความสำคัญของผู้เรียนเป็นหลัก ทุกสำนักเรียนควรสนับสนุนปรับใช้สื่อการสอนที่ทันสมัยเพื่อสร้างความสนใจของผู้เรียน สำนักเรียนควรส่งเสริมให้มีการทำแบบทดสอบก่อนเรียน-ระหว่างเรียน-หลังจบบทเรียน และคณะสงฆ์ควรสนับสนุนงบประมาณสำหรับจัดซื้อวัสดุหรืออุปกรณ์การศึกษาตามจำนวนผู้เรียนของแต่ละสำนักเรียน

3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่า ด้านผู้สอน ได้แก่ สนับสนุนส่งเสริมให้การอบรมทักษะและเทคนิคการสอน สร้างองค์ความรู้สมัยใหม่ให้กับครูสอนพระปริยัติธรรม ต้องให้ความสำคัญการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ถือได้ว่าเป็นหัวใจหลักในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ด้านสื่อการเรียนการสอน ได้แก่ และคณะสงฆ์ควรปรับยุทธศาสตร์การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมให้มีการเรียนการสอนพร้อมผลิตสื่อใช้เองอย่างต่อเนื่องทั้งปี โดยเฉพาะนักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ซึ่งมีเปอร์เซ็นต์การสอบได้มากยิ่งขึ้นด้านวัดผลและประเมินผล ได้แก่ มีการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับนำไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สถานที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและสิ่งแวดล้อมมีการจัดการโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เรียน โดยเน้นหลักสัปปายะเป็นหลัก เสริมความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดการปรับให้สภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี มีประเด็นสำคัญซึ่งอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.96 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน แสดงให้เห็นว่า คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ให้ความสำคัญกับการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมทั้งในด้านเนื้อหาวิชาและตำราที่ใช้เป็นหลักสูตรหรือแบบเรียนในชั้นนั้นๆ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้สอบนักธรรมได้ในชั้นนั้นๆ มีความรู้สมกับภูมิตามวัตถุประสงค์สำคัญของการจัดการศึกษาที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงต้องการให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ธรรมวินัยสมกับภูมิของตน โดยที่ ระดับนักธรรมชั้นตรีมุ่งหมายให้ผู้ศึกษาเล่าเรียนซึ่งยังอยู่ในภูมินวกะ มีพรรษาหย่อน 5 มีความรู้ธรรมวินัยพอรักษาตัวได้ ระดับนักธรรมชั้นโทมุ่งหมายให้ผู้ศึกษาเล่าเรียนซึ่งอยู่ในภูมิมีขณิมะมีพรรษาเกิน 5 มีความรู้ธรรมวินัยละเอียดกว้างขวางออกไปถึงขั้นพอช่วยแนะนำผู้อื่นได้ และระดับนักธรรมชั้นเอกมุ่งหมายให้ผู้ศึกษาเล่าเรียนซึ่งอยู่ในภูมิเถระ มีพรรษาเกิน 10 มีความรู้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้นถึงขั้นสามารถเป็นหลักในสังฆกรรม และเป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ได้ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระมหานิรุต ญาณวุฑฺโฒ (พยนต์ิम्म) (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีการอภิปรายผลรายด้านดังนี้

1.1 ด้านอาจารย์ ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.00 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ แสดงให้เห็นว่า คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี สามารถพัฒนาทักษะของครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมให้มีทักษะในการสอนและการปฏิบัติงานในฐานะครู ซึ่งอาจจำแนกออกเป็นทักษะที่สำคัญและจำแนกเป็นหลายประการ เช่น อธิบายเก่ง สอนสนุก ตลอดจนมีทักษะในการสอนที่เน้นผู้เรียนหรือพิจารณาจากศักยภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระอานาจ จันทโร (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในรายวิชาหน้าที่พลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวรารามแผนกสามัญศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.71

1.2 ด้านสื่อการเรียนการสอน ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.61 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ตระหนักในความสำคัญและให้การส่งเสริมการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนในฐานะที่เป็นพาหนะหรือสื่อที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติให้บรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนการสอนและตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้ดียิ่งขึ้นหรือเร็วยิ่งขึ้น อีกทั้ง ยังสามารถส่งเสริมให้แต่ละบุคคลสามารถเรียนรู้ตามความสนใจ ความสามารถและความสนใจของตนเอง ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระมหาสมศักดิ์ ปญญาโร (สุขสม) (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.48

1.3 ด้านวัดผลและประเมินผล ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.92 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ แสดงให้เห็นว่า คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ให้ความสำคัญกับการวัดผลและประเมินผล เพื่อช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศอย่างหลากหลายเกี่ยวกับการสอนของครู และการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทำให้สามารถบอกความก้าวหน้าและพัฒนากการคิด และรวมไปถึงประสิทธิภาพการสอนของครูได้ ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระสุรินทร์ จิตตกาโร (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49

1.4 ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.31 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ให้ความสำคัญกับสถานที่และสิ่งแวดล้อม โดยมีการจัดการให้มีสภาพเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตามสมควร ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระปลัดสนชัย ภูมิปาโล (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ศึกษาในอำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.41

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล อภิปรายผล ดังนี้

2.1 สถานภาพ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เนื่องจากการจัดการ ศาสนศึกษาแผนกธรรมนั้น คณะสงฆ์หรือเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษาในฐานะเจ้าสำนัก

เรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และมีเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด ส่วนพระภิกษุทั่วไปที่มีได้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ดังกล่าวนี้ จึงอาจได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์แตกต่างกันไป ตามสถานภาพของตน โดยบังคับของกฎหมาย ดังนั้น สถานภาพที่ต่างกันของของบุคคล จึงทำให้เกิดความเห็นที่แตกต่างกันได้ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องผลการวิจัยของพระครูสันติภิธรรม (นพดล ภริสนโต)(2564) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการวัด : กรณีศึกษาวัดกำแพงเหนือ ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2.2 อายุ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจาก โดยปกติจำนวนอายุบ่งบอกประสบการณ์ บ่งบอกถึงสิ่งต่างๆ ที่บุคคลๆ นั้นประสบพบเจอมาจากการทำงาน หรือการดำเนินชีวิตประจำวัน และบ่งบอกถึงความเป็นมืออาชีพและศักยภาพในการทำงาน การตัดสินใจ ตลอดจนทัศนคติที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในมุมมองที่กว้างไกล ดังนั้น อายุที่ต่างกันของของบุคคลจึงทำให้เกิดความเห็นที่แตกต่างกันได้ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องผลการวิจัยของพระปลัดสนชัย ภูมิปาโล (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ศึกษาในอำเภอภาษี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.3 พรรษา โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจาก การจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมเป็นการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้กับพระภิกษุสามเณร โดยมี 3 ระดับ คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก และประกอบด้วย 4 วิชา คือ วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม วิชาธรรม วิชาพุทธ วิชาวินัย และมีขอบเขตการศึกษาอ้างอิงศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งจะ เป็นข้อได้เปรียบของบุคคลที่บรรพชาอุปสมบทหรือสัมผัสสองศรัทธาทางพระพุทธศาสนาเป็นเวลานาน ดังนั้น พรรษาที่ต่างกันของของบุคคล จึงทำให้เกิดความเห็นที่แตกต่างกันได้ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องผลการวิจัยของพระสุรินทร์ จิตตภาโร (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.4 วุฒิการศึกษาสามัญ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เนื่องจาก จัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ มีหลักสูตรเฉพาะที่มีบริบทแตกต่างจากหลักสูตรอื่นในสถานศึกษาทั่วไป โดยหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณรมี 3 ระดับ ได้แก่ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก โดย ก.พ. เทียบวิทยฐานะนักธรรมชั้นตรีให้เท่ากับประโยคประถมศึกษาตอนต้น (ป.4) นักธรรมชั้นโท เท่ากับประโยคประถมศึกษาตอนปลาย (ป.5) และนักธรรมชั้นเอก เท่ากับประโยคประถมศึกษาตอนปลาย (ป.6) ดังนั้น วุฒิการศึกษาสามัญที่ต่างกันของบุคคล จึงทำให้เกิดความเห็นที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องผลการวิจัยของพระมหาสุวัฒน์ คุณวุฒโฒ (2564) (สุแป้น) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในตำบลบ้านซ้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

2.5 วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เนื่องจาก จัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ มีหลักสูตรเฉพาะทั่วไป โดยหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณรมี 3 ระดับ ได้แก่ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ซึ่งเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนที่เป็นมาตรฐานอย่างเดียวกัน ทั้งมาตรฐานทางหนังสือเรียน เอกสารประกอบการสอนการเรียน และมาตรฐานการวัดผลประเมินผลของการสอบวัดผลพระปริยัติธรรมทุกระดับชั้น ดังนั้น วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม

ที่แตกต่างกันของบุคคล จึงทำให้เกิดความเห็นที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องผลการวิจัยของ พระครูปลัดศุภชัย ขนดีโก (บุญอิม) (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความพึงพอใจในการบริหารจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษา โรงเรียนอนุบาลวัดโชติทายการามสงเคราะห์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พบว่า ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย และยังสอดคล้องผลการวิจัยของพระธรรมมสโร (ผลาเลิศ) (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ 6 วัดท่าเรือ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พบว่า ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

3. ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

3.1 ปัญหา อุปสรรค เพื่อพัฒนาการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ได้แก่ ครูสอนพระปริยัติธรรมบางรูปบางสำนักยังขาดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยบางสำนักเรียนขาดแคลนสื่อการสอนทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ โปรเจคเตอร์ เป็นต้น สำนักเรียนขาดการวัดผลและประเมินผลด้วยแบบทดสอบระหว่างเรียนหรือหลังจบบทเรียน และบางสำนักเรียนขาดแคลนงบประมาณสำหรับจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การศึกษาให้เพียงพอต่อจำนวนผู้เรียน ส่วนข้อเสนอแนะ ได้แก่ คณะสงฆ์ควรจัดการนิเทศอบรมเทคนิคเสริมทักษะการสอนแก่ครูสอนพระปริยัติธรรม โดยมุ่งให้ความสำคัญของผู้เรียนเป็นหลัก ทุกสำนักเรียนควรสนับสนุนปรับใช้สื่อการสอนที่ทันสมัยเพื่อสร้างความสนใจของผู้เรียน สำนักเรียนควรส่งเสริมให้มีการทำแบบทดสอบก่อนเรียน-ระหว่างเรียน-หลังจบบทเรียน และคณะสงฆ์ควรสนับสนุนงบประมาณสำหรับจัดซื้อวัสดุหรืออุปกรณ์การศึกษาตามจำนวนผู้เรียนของแต่ละสำนักเรียน สอดคล้องกับพระสุรินทร์ จิตตกาโร (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษาในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา คือ ทุนสนับสนุนและการนำโอกาสการให้ความรู้แก่ประชาชนที่ถูกต้องตามหลักธรรมของพระพุทธองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาสอนให้นำปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ยังมีไม่มาก ทำให้เห็นว่าการศาสนศึกษาในจังหวัดนครปฐมมีการดำเนินการอยู่แล้ว แต่ต้องมีการเพิ่มประสิทธิภาพให้มากขึ้น เพื่อส่งเสริมการ ศึกษาของพระภิกษุสงฆ์ให้มีความรู้มากยิ่งขึ้นเพื่อเป็นกำลังในสั่งสอนและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป ส่วนข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษาควรมีพระสังฆาธิการที่มีการบริหารจัดการจัดการในด้านต่างๆ ของด้านการศาสนศึกษาให้สมบูรณ์ เพราะหากคณะสงฆ์มีความพร้อมในการรองรับด้านการศาสนศึกษาแล้วย่อมทำให้ประชาชนมาวัดแล้วเกิดศรัทธาเกิดความยินดี เกิดความสนใจ มาทำบุญ ทำกุศลต่างๆ

3.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่า ด้านผู้สอน ได้แก่ สนับสนุนส่งเสริมให้การอบรมทักษะและเทคนิคการสอน สร้างองค์ความรู้สมัยใหม่ให้กับครูสอนพระปริยัติธรรม ต้องให้ความสำคัญการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ถือได้ว่าเป็นหัวใจหลักในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ด้านสื่อการเรียนการสอน ได้แก่ และคณะสงฆ์ควรปรับยุทธศาสตร์การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมให้มีการเรียนการสอนพร้อมผลิตสื่อใช้เองอย่างต่อเนื่องทั้งปี โดยเฉพาะนักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ซึ่งมีเปอร์เซ็นต์การสอบได้มากยิ่งขึ้นด้านวัดผลและประเมินผล ได้แก่ มีการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับนำไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สถานที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและสิ่งแวดล้อมมีการจัดการโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เรียน โดยเน้นหลักสัปปายะเป็นหลัก เสริมความรู้ความเข้าใจใน

หลักการจัดการปรับให้สภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับพระปรีชาญาณของสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิปาโล (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ศึกษาในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ควรมีการสนับสนุนส่งเสริมให้การอบรมทักษะและเทคนิคการสอน สร้างองค์ความรู้สมัยใหม่ให้กับครูสอนพระปริยัติธรรม ต้องให้ความสำคัญการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ถือได้ว่าเป็นหัวใจหลักในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ควรให้ความสำคัญการสอนการเรียนของพระภิกษุสามเณรให้มากยิ่งขึ้น ที่สำคัญมีการจัดตั้งกองทุนการศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อเป็นเครื่องมือพัฒนาทั้งบุคลากรสายสอนและทรัพยากรพระภิกษุและสามเณรผู้เรียนเป็นสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ก็จะเกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยคือการจัดการงานศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี อธิบายได้ดังนี้

1. ด้านผู้สอน พบว่า คณะสงฆ์สนับสนุนส่งเสริมให้การอบรมทักษะและเทคนิคการสอน สร้างองค์ความรู้สมัยใหม่ให้กับครูสอนพระปริยัติธรรม โดยเฉพาะคณะสงฆ์อำเภอเมืองราชบุรี ร่วมกับ คณะสงฆ์ในอำเภออื่นๆ ตลอดจนจากศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี เพื่อสร้างครูสอนพระปริยัติธรรมมีความรู้ที่ทันสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน และเป็นการสร้างครูสอนพระปริยัติธรรมมีความสามารถในการถ่ายทอดให้ผู้เรียนมีความรู้ในภาคทฤษฎี เพิ่มศักยภาพให้ครูสอนพระปริยัติธรรมมีความสามารถในการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักเพิ่มทักษะให้แก่ครูสอนพระปริยัติธรรมมีเทคนิควิธีการสอนเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรพระปริยัติธรรมที่ถูกต้อง คณะสงฆ์ผู้ปกครองควรส่งเสริมให้ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม มีความเจริญก้าวหน้าตามสมควร เช่น การส่งเสริมให้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองในระดับต่างๆ เป็นต้น เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน และคณะสงฆ์ควรให้มาเรียนร่วมกันกับสำนักเรียนในสังกัดวัดของเจ้าคณะตำบลนั้นๆ เพื่อสะดวกและมีบุคลากรที่พร้อมช่วยเอื้ออำนวยที่สำคัญการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ถือได้ว่าเป็นหัวใจหลักในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ควรให้ความสำคัญการสอนการเรียนของพระภิกษุสามเณรให้มากยิ่งขึ้น ตลอดจนคณะสงฆ์ควรร่วมมือกันจัดตั้งกองทุนการศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อเป็นเครื่องมือพัฒนาทั้งบุคลากรสายสอนและทรัพยากรพระภิกษุและสามเณรผู้เรียนเป็นสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในวัด/คณะสงฆ์ทั้งอำเภอก็จะเกิดประโยชน์ต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างมาก

2. ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า คณะสงฆ์อำเภอเมืองราชบุรี ควรมีเอกสารหรือเกณฑ์การศึกษาพระปริยัติธรรมให้ทุกๆ สำนักเรียนใช้แบบเรียนหลักสูตรนักเรียนที่มีมาตรฐานเดียวกัน ตามคำสั่งมหาเถรสมาคม พ.ศ.2528 เพื่อเป็นระเบียบปฏิบัติเดียวกัน การใช้สื่อประกอบการสอนยังคงใช้แบบเรียนเป็นหลัก คณะสงฆ์ควรให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่และมีความพร้อมใช้เสมอเพราะวัดอำเภอเมืองราชบุรีล้วนมีทุนทรัพย์อย่างพอเพียงอยู่แล้ว สื่อที่คณะสงฆ์นำมาปรับประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนที่นำมาใช้ สามารถช่วยเพิ่มความเข้าใจให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจได้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น ประกอบกับสื่อการเรียนการสอนที่นำมาใช้ สามารถช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กันเพิ่มขึ้นเป็นการผสมผสานทั้งสื่อเดิมและสื่อสมัยใหม่ คณะสงฆ์ควรปรับยุทธศาสตร์การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมให้มีการเรียนการสอนพร้อมผลิตสื่อเองอย่างต่อเนื่องทั้งปี โดยเฉพาะนักเรียนชั้นโท และนักเรียนชั้นเอก ซึ่งมีเปอร์เซ็นต์การสอบได้ค่อนข้างน้อย และคณะสงฆ์ควร

มีศูนย์/คณะผู้มีความเชี่ยวชาญช่วยผลิตสื่อการสอนเอง เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทผู้เรียนจริงก็จะเกิดประโยชน์อย่างมาก ตลอดจนมีห้องหนังสือ/ห้องสมุด/มุมหนังสือเพื่อใช้ในการค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติม

3. ด้านวัดผลและประเมินผล พบว่า ครอบบรมสร้างองค์ความรู้เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้ให้กับครูสอนพระปริยัติธรรม โดยคณะสงฆ์อำเภอเมืองราชบุรี ร่วมกับคณะสงฆ์ทั้งจังหวัดราชบุรี พร้อมศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี มีการวัดและประเมินผลด้วยการเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนและหลักสูตร การวัดและประเมินผลในการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสามารถเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาการเรียนรู้ของตนได้ มีการวัดและประเมินผลเพื่อจุดมุ่งหมายในการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น การวัดประเมินผลในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตรงตามหลักสูตรนักธรรมตามคำสั่งมหาเถรสมาคม มีการวัดและประเมินผลในลักษณะของการทดสอบก่อนเรียน มีการวัดและประเมินผลในลักษณะของการทดสอบหลังจบบทเรียน และมีการวัดและประเมินผลในลักษณะของการทดสอบระหว่างเรียน

4. ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม พบว่า สถานที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและสิ่งแวดล้อมมีการจัดการโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เรียน โดยเน้นหลักสัปปายะเป็นหลัก สำนักเรียนทุกสำนักควรจัดระเบียบห้องเรียนสำหรับการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมไว้โดยเฉพาะ แยกส่วนให้เป็นเอกเทศจากเสนาสถานอื่นๆ อย่างชัดเจน โดยจัดสถานที่จัดการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐานเดียวกัน อาคารสถานที่ใช้ในการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมต้องมีลักษณะสะอาด สงบเงียบ มีความคงทนแข็งแรง และปลอดภัย มีต้นไม้ให้ร่มเงาอยู่ในบริเวณมากพอสมควร เพื่อส่งเสริมสุขภาพทางจิตใจ และมีสมาธิในการเรียนให้เหมาะสมกับผู้สอนผู้เรียนตามหลัก 5ส และสถานที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมต้องมีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย และมีบรรยากาศที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพที่ดี ได้รับการสนับสนุนจัดหางบประมาณมาพัฒนาปรับปรุงสำนักเรียนโดยเฉพาะอาคารเรียนเป็นสัดส่วน ควรขอความสนับสนุนจากทุกภาคส่วนให้จัดสรรงบประมาณเพื่อก่อสร้างอาคารเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นเพื่อประโยชน์ในระยะยาวแก่วัดและคณะสงฆ์ตลอดจนพระพุทธศาสนาต่อไป และคณะสงฆ์/เจ้าสำนักเรียนต้องเข้าใจหลักการจัดการปรับให้สภาพแวดล้อมเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ เพื่อเป็นเครื่องช่วยให้การจัดการศึกษาในทุกรูปแบบได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างดี ตลอดจนคณะสงฆ์ควรต้องมีแผนข้อมูลพัฒนาด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมให้เป็นปัจจุบันและแน่นอน เพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้มีประสิทธิภาพต่อไปได้ สรุปลงองค์ความรู้การวิจัย ดังในภาพที่ 1



ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - 1.1 คณะสงฆ์และวัด ควรสนับสนุนส่งเสริมเพิ่มทักษะเทคนิคการสอนแก่ครูสอนพระปริยัติธรรมและบุคลากรทางการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์
 - 1.2 คณะสงฆ์และวัด ควรปรับปรุงประยุกต์การใช้สื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยเพื่อสร้างความสนใจของผู้เรียน
 - 1.3 คณะสงฆ์และวัด ควรสนับสนุนงบประมาณสำหรับพัฒนาครูสอนพระปริยัติธรรม และ

พัฒนาศูนย์การผลิตสื่อการเรียนการสอนใช้เองและแพร่หลายไปให้ทั่วถึงและการปรับปรุงสถานที่จัดการเรียนการสอนแก่นักเรียนทุกแห่ง

1.4 คณะสงฆ์และวัด ควรสนับสนุนจัดตั้งกองทุนทางการศึกษา เพื่อใช้ในการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนาศึกษาของคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบที่ยั่งยืนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

2.2 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมการศาสนาศึกษาแผนกธรรมของพระสงฆ์ในยุคไทยแลนด์ 4.0

2.3 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการศาสนศึกษาพระนวกะของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2547). **คู่มือการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2554). **สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดศุภชัย ขนดีโก (บุญอิม). (2561). **ความพึงพอใจในการบริหารจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษา โรงเรียนอนุบาลวัดโชติทายการามสงเคราะห์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี**. สารานุกรมพุทธศาสน์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสันติธรรม (นพดล ธีรสนโต). (2564). **รูปแบบการบริหารจัดการวัด : กรณีศึกษาวัดกำแพงเหนือ ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2546). **เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2546). **ทิศทางการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมาภรณ์ ธรรมสโร (ผลาเลิศ). (2563). **การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ 6 วัดท่าเรือ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปลัดสนชัย ภูมิปาโล. (2556). **ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ศึกษาในอำเภอภาษี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหานิรุต ญาณวุฑโฒ (พยนต์เยี่ยม). (2563). **ประสิทธิภาพการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิจัก กิตติวัฒนโณ. (2555). **ประสิทธิภาพการบริหารจัดการการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของเจ้าอาวาสในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมศักดิ์ ปญญาวโร (สุขสม). (2561). **ประสิทธิภาพการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุวัฒน์ คุณวุฑโฒ (สุแป้น). (2564). **การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในตำบลบ้านฆ้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุรินทร์ จิตตกาโร. (2556). **สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอำนาจ จนทสโร. (2561). **การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในรายวิชาหน้าที่พลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวรารามแผนกสามัญศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี. (2566). **สถิติภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ภาค 15 พุทธศักราช 2566**. ราชบุรี: สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี.
- สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (2551). **เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. 2551**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- Keeves, Peter J. (1988). **Model and Model Building: Educational Research Methodology and Measurement : An International Handbook**. Oxford: Pergamon Press.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. **Educational and Psychological Measurement**. 30(3). 607–610.